

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI
O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING
JIZZAX FILIALI

**ZAMONAVIY INNOVATSION
TADQIQOTLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
VA RIVOJLANISH
TENDENSIYALARI:
YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR
RESPUBLIKA ILMIY-TEXNIK
ANJUMAN MATERIALLARI
TO'PLAMI**

**15-16-MAY
2026-YIL**

**Google
Scholar**

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI**

**ZAMONAVIY INNOVATSION TADQIQOTLARNING DOLZARB
MUAMMOLARI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI: YECHIMLAR
VA ISTIQBOLLAR**

*mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami
(2026-yil 15-16-may)*

JIZZAX-2026

3.Бандура А., Уолтерс Р. Подростковая агрессия: Изучение влияния воспитания и семейных отношений. — М.: Апрель Пресс: ЭКСМО-Пресс, 2000,- 509 с. (Психология. XX век).;ISBN 5-04-004214-0.

4. Jurakulova D.Z. Oiladagi psixologik zo‘ravonlikning o‘smirlar xulqiga ta’siri va uni bartaraf etishda shaxsga yo‘naltirilgan innovatsion ta’lim-tarbiya . “Shaxsiy ahamiyatga ega bo‘lgan ta’lim-tarbiyani tashkil etishning innovatsion modellari va uni pedagogik jarayonga transformatsiyalash mexanizmlari” respublika ilmiy-amaliy konferentsiya. 2025-yil 4-dekabr.

OILADA ZO‘RAVONLIKNING O‘SMIR RUHIYATIGA TA’SIRI

Sharafitdinov Abdulla XXX

O‘zMU Jizzax filiali dotsenti

abdulla_sharafitdinov@gmail.com

Yuldasheva Sojida Zoirovna

O‘zMU Jizzax filiali o‘qituvchisi

Amrilloyeva Moxinabonu Ulug‘bek qizi

O‘zMU Jizzax filiali talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada oiladagi zo‘ravonlikning o‘smir ruhiyatiga ta’siri, uning psixologik va ijtimoiy oqibatlari hamda o‘smir shaxsining rivojlanishiga salbiy ta’sir etuvchi omillar tahlil qilingan. Maqolada oilaviy nizolar, jismoniy va ruhiy zo‘ravonlik, e’tiborsizlik hamda nosog‘lom oilaviy muhitning o‘smir psixologiyasiga ko‘rsatadigan ta’siri ilmiy asosda yoritilgan. Shuningdek, muallif tomonidan zo‘ravonlikning oldini olish, o‘smirlarga psixologik yordam ko‘rsatish hamda oilada sog‘lom muhit yaratish bo‘yicha tavsiyalar keng tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: oila, zo‘ravonlik, o‘smir psixologiyasi, ruhiy bosim, stress, depressiya, oilaviy muhit, emotsional rivojlanish, psixologik yordam, ijtimoiy muammo.

Inson hayotida oila eng muhim ijtimoiy muhit hisoblanadi. Aynan oilada bolaning xarakteri, dunyoqarashi va ruhiyati shakllanadi. Oila sog‘lom va mehrga asoslangan bo‘lsa, farzandning psixologik rivojlanishi ham ijobiy kechadi. Aksincha, oilada zo‘ravonlik, janjal va ruhiy bosim mavjud bo‘lsa, bu holat o‘smir ruhiyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi [1]. Bugungi kunda oilaviy zo‘ravonlik jamiyatdagi dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, o‘smir yoshidagi farzandlar oiladagi salbiy muhitni chuqur his qiladi va bu ularning ruhiy holatida turli muammolarni keltirib chiqaradi.

Zamonaviy jamiyatda iqtisodiy qiyinchiliklar, oilaviy kelishmovchiliklar, stress va ijtimoiy bosim natijasida oilalarda zo‘ravonlik holatlari ortib bormoqda. Natijada esa o‘smirlarda qo‘rquv, xavotir, tushkunlik va agressiv xulq-atvor kuzatilmoqda. Shu sababli oiladagi zo‘ravonlikning o‘smir ruhiyatiga ta’sirini ilmiy jihatdan o‘rganish muhim masalalardan biri hisoblanadi. Oiladagi zo‘ravonlik — bu oila a’zolaridan birining boshqasiga nisbatan jismoniy, ruhiy yoki emotsional bosim o‘tkazishidir. Psixologlarning fikricha, oiladagi zo‘ravonlik eng avvalo bolalar va o‘smirlarning

ruhiy salomatligiga zarar yetkazadi [2]. O'smirlik davri inson hayotidagi eng nozik va murakkab bosqichlardan biri bo'lib, aynan shu davrda shaxsning xarakteri va ijtimoiy munosabatlari shakllanadi. Agar o'smir doimiy ravishda oiladagi janjal va zo'ravonlikni kuzatsa, uning ruhiyatida salbiy o'zgarishlar yuz beradi.

Oiladagi zo'ravonlik turli shakllarda namoyon bo'ladi. Jismoniy zo'ravonlik urish, kaltaklash yoki tan jarohati yetkazish orqali amalga oshirilsa, ruhiy zo'ravonlik haqorat qilish, qo'rqitish, kamsitish va bosim o'tkazish shaklida namoyon bo'ladi. Ayrim hollarda ota-onaning farzandga e'tiborsizligi ham zo'ravonlikning bir ko'rinishi sifatida baholanadi. Psixologlarning ta'kidlashicha, ruhiy zo'ravonlik o'smir psixologiyasiga jismoniy zo'ravonlikdan ham kuchliroq salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin [3]. Oiladagi zo'ravonlikning o'smir ruhiyatiga ta'siri bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Amerikalik psixologlar tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlarda oilaviy zo'ravonlik muhitida ulg'aygan o'smirlarda xavotir, depressiya va agressiv xulq-atvor ko'proq uchrashi aniqlangan. Tadqiqotchilar bir necha yuz nafar o'smirlarning oilaviy muhitini o'rganib, ularning ruhiy holatini tahlil qilganlar. Natijalarga ko'ra, oilada muntazam janjal va zo'ravonlik kuzatilgan hollarda o'smirlarning o'ziga bo'lgan ishonchi pasayishi hamda ijtimoiy moslashuvda muammolar paydo bo'lishi aniqlangan [1].

Zo'ravonlik inson hayotida turli ijtimoiy, psixologik va iqtisodiy omillar ta'sirida yuzaga keladigan salbiy holatlardan biridir. U ko'pincha oiladagi nosog'lom muhit, noto'g'ri tarbiya va ruhiy bosim natijasida shakllanadi. Ayniqsa, inson bolalik davridan doimiy janjal, qo'pollik va agressiv munosabatlarni ko'rib ulg'aysa, zo'ravonlikni oddiy holat sifatida qabul qilishi mumkin. Shu sababli oilaviy muhit inson xarakterining shakllanishida muhim o'rin tutadi.

Zo'ravonlikning kelib chiqishiga ruhiy muammolar ham katta ta'sir ko'rsatadi. Stress, tushkunlik, asabiylik va ruhiy bosim ostida bo'lgan inson o'z his-tuyg'ularini boshqara olmay, agressiv harakat qilishi mumkin. Bundan tashqari, iqtisodiy qiyinchiliklar, ishsizlik va moddiy yetishmovchilik ham oiladagi nizolarni kuchaytiradi. Natijada insonlarda jahldorlik va tajovuzkorlik paydo bo'ladi.

Jamiyat va atrof-muhitning ta'siri ham zo'ravonlikning shakllanishida muhim omillardan biri hisoblanadi. Zo'ravonlikka boy filmlar, internetdagi agressiv materiallar yoki salbiy muhit yoshlarning ruhiyatiga ta'sir qiladi. Ayrim yoshlar zo'ravonlikni kuch va ustunlik belgisi deb tushunib qolishi mumkin. Shuningdek, spirtli ichimliklar va zararli odatlar insonning o'zini nazorat qilish qobiliyatini pasaytirib, tajovuzkorlikni kuchaytiradi.

Mehr va e'tibor yetishmasligi ham zo'ravonlikning sabablaridan biridir. Bolalik davrida yetarli mehr ko'rmagan yoki doimiy haqorat va bosim ostida yashagan insonlarda ichki agressiya shakllanishi mumkin. Natijada ular o'z muammolarini zo'ravonlik orqali hal qilishga urinadi.

Xulosa qilib aytganda, zo'ravonlik birgina sabab tufayli emas, balki bir nechta omillarning ta'siri natijasida yuzaga keladi. Oilada sog'lom muhit yaratish, farzandlarga to'g'ri tarbiya berish, inson ruhiyatiga e'tibor qaratish va jamiyatda o'zaro hurmatni kuchaytirish zo'ravonlikning oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

Yana bir muhim tadqiqot psixolog Albert Bandura tomonidan olib borilgan bo'lib, unda bolalar va o'smirlarning xulq-atvori ko'proq kuzatish va taqlid qilish orqali

shakllanishi ta'kidlangan. Uning fikricha, oilada zo'ravonlikni ko'rib ulg'aygan o'smirlar keyinchalik agressiv xulq-atvorni odatiy hol sifatida qabul qilishi mumkin [4]. Natijada bunday o'smirlar tengdoshlari bilan munosabatda qo'pollik yoki tajovuzkorlik namoyon qilishi ehtimoli ortadi. Ushbu tadqiqot oiladagi sog'lom psixologik muhitning naqadar muhim ekanligini ilmiy jihatdan asoslab bergan. Psixologlarning fikricha, oiladagi tinch va mehrga asoslangan muhit o'smirning ruhiy barqarorligini ta'minlaydi. Aksincha, doimiy qo'rquv va bosim ostida yashagan o'smirda stress va tushkunlik kuchayadi. Bu esa uning o'qish faoliyatiga, ijtimoiy munosabatlariga va kelajakdagi hayotiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Oiladagi zo'ravonlik natijasida ayrim o'smirlar o'zini yolg'iz his qiladi, ichki tushkunlikka tushadi yoki jamiyatdan uzoqlashishga harakat qiladi.

Oiladagi zo'ravonlikning asosiy oqibatlaridan biri — o'smirlarda depressiya va xavotirning kuchayishidir. Bugungi kunda ko'plab o'smirlar oiladagi nosog'lom muhit sababli kuchli ruhiy bosimni boshdan kechirmoqda. Bunga ota-onalar o'rtasidagi nizolar, iqtisodiy qiyinchiliklar va oiladagi e'tiborsizlik sabab bo'lmoqda [5]. Ayrim hollarda esa o'smirlar o'z muammolarini hech kim bilan bo'lisha olmaydi va natijada ruhiy tushkunlik holatiga tushib qoladi.

Yana bir muhim muammo — agressiv xulq-atvorning shakllanishidir. Oilada zo'ravonlikni ko'rib ulg'aygan o'smirlar ko'pincha jahldor va qo'pol bo'lib qoladi. Ular tengdoshlari bilan munosabatlarda ham zo'ravonlikka moyillik ko'rsatishi mumkin. Shuningdek, ayrim o'smirlarda o'ziga bo'lgan ishonchsizlik, qo'rquv va ijtimoiy moslashuv muammolari paydo bo'ladi. Bugungi kunda ayrim oilalarda farzand ruhiyatiga yetarli e'tibor qaratilmayapti. Ko'pchilik ota-onalar zo'ravonlikning o'smir psixologiyasiga ta'sirini chuqur anglab yetmaydi. Aslida esa o'smirlik davridagi ruhiy jarohatlar insonning keyingi hayotiga ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Muallifning fikricha, o'smir avvalo oilada o'zini xavfsiz va qadrlangan his qilishi kerak. Oiladagi mehr-muhabbat va o'zaro hurmat farzand ruhiyatining sog'lom shakllanishida muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, o'smirlar bilan muloqot qilish madaniyatiga ham katta e'tibor qaratish lozim. Ayrim ota-onalar farzandga qo'pollik bilan munosabatda bo'lishni tarbiya usuli deb hisoblaydi. Biroq psixologlarning ta'kidlashicha, doimiy tanbeh va bosim o'smirning ruhiy holatini izdan chiqaradi. Shu sababli oilada sog'lom psixologik muhit yaratish va farzand bilan samimiy muloqot qilish juda muhimdir.

Oiladagi zo'ravonlikning oldini olish uchun avvalo ota-onalarning psixologik bilimini oshirish zarur. Farzand tarbiyasida mehr, sabr va tushunish asosiy omillardan biri bo'lishi kerak. Shuningdek, o'smirlarga psixologik yordam ko'rsatish tizimini rivojlantirish ham muhimdir. Ayniqsa, maktablarda psixologik maslahat xizmatlarini kuchaytirish foydali hisoblanadi. Stress va ruhiy bosimni kamaytirish maqsadida o'smirlarga sport bilan shug'ullanish, kitob o'qish, san'at va ijod bilan band bo'lish tavsiya etiladi. Yaqin insonlar bilan samimiy suhbat va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash o'smirning ruhiy holatini yaxshilashga yordam beradi. Bundan tashqari, jamiyatda oilaviy zo'ravonlikka qarshi tushuntirish ishlarini kuchaytirish ham muhimdir.

Xulosa qilib aytganda, oiladagi zo'ravonlik o'smir ruhiyatiga kuchli salbiy ta'sir ko'rsatadigan jiddiy ijtimoiy muammolardan biridir. Oiladagi nosog'lom muhit o'smirda qo'rquv, depressiya, agressivlik va ijtimoiy moslashuv muammolarini

keltirib chiqaradi. Shu sababli oilada sogʻlom psixologik muhit yaratish, farzandlarga mehr va eʼtibor koʻrsatish hamda psixologik yordam tizimini rivojlantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Oʻsmirlarning ruhiy salomatligini asrash jamiyatning kelajakdagi taraqqiyoti uchun ham katta ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimova V.M. Oila psixologiyasi. Toshkent: Fan, 2007.
2. Gʻoziyev E. Psixologiya. Toshkent: Oʻqituvchi, 2010.
3. Davletshin M.G. Umumiy psixologiya. Toshkent, 2002.
4. Bandura A. Social Learning Theory. New York: General Learning Press, 1977.
5. Craig G. Human Development. New Jersey: Pearson Education, 2005.

OʻSMIRLARDA SUITSIDAL XULQNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Murodova Nilufar Anvar qizi

Mirzo Ulugʻbek nomidagi Oʻzbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali
murodovanilufar556@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada oʻsmirlarda uchraydigan suidsidal xulq-atvorning kelib chiqish sabablari, uning oʻziga xos psixologik xususiyatlari, oʻsmirlardagi inqirozlar, ularning atrofga nisbatan munosabatlari, pedagogik muloqot va undagi toʻsiqlar, ichki nizolar va ichki nizoning sodir boʻlishiga, kechishiga, zoʻrayishida oʻsmirning xarakter xususiyatlarida boʻladigan oʻzgarishlar yuzasidan tushunchalar berilgan

Kalit soʻzlar: oʻsmirlik, suidsid, ijtimoiy omillar, psixologik holat, profilaktika, bolalar va oʻsmirlar suidsidi, oʻz-oʻziga baho berish, mardlik, jasurlik.

Kirish. Oʻsmirlik yoshi inson hayotida oʻziga xos murakkabliklar bilan ajralib turadi. Bu davrda jismoniy va ruhiy oʻzgarishlar, shaxsiylikning shakllanishi va oʻz “Men”ini anglash jarayoni oʻta keskin kechadi.[1] Soʻnggi yillarda oʻsmirlar orasida suidsid holatlari ortib borayotgani jahon sogʻliqni saqlash tashkilotlari hamda mahalliy psixologlar eʼtiborini tortmoqda. Oʻzbekiston sharoitida bu holatga ijtimoiy-psixologik jihatdan yondashish orqali sabab va oqibatlarni aniqlash, profilaktik choralarini ishlab chiqish dolzarb masala hisoblanadi.

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 13-iyuldagi “Yoshlarni har tomonlama qoʻllab-quvvatlash va ularning ijtimoiy faolligini yanada oshirishga oid qoʻshimcha chora-tadbirlar toʻgʻrisida”gi PF-6260-son Farmoni ijrosini taʼminlash, shuningdek, yoshlarga oid davlat siyosatini izchil va samarali amalga oshirish, yoshlarni vatanparvarlik, milliy anʼana va qadriyatlarimizni hurmat qilish ruhida tarbiyalash, har tomonlama qoʻllab-quvvatlash, maʼnaviy yetuk va jismonan sogʻlom barkamol avlodni voyaga yetkazish maqsadida “Oʻzbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi huzurida “Vatan tayanchi” bolalar va oʻsmirlar harbiy-vatanparvarlik harakatini (keyingi oʻrinlarda — “Vatan tayanchi” harakati) tashkil etish haqida